

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

5607 Методичні вказівки

до практичних занять і самостійної роботи
з навчальної дисципліни **«Місьцеве самоврядування**
зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах»
для студентів спеціальності *052 «Політологія»*
освітньої програми *«Політичні технології та аналітика»*
та освітнього ступеня «магістр»
усіх форм навчання

Суми
Сумський державний університет
2023

Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах»/ укладач В. М. Семенов. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 55 с.

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ЗМІСТ

	С.
1. Пояснювальна записка	4
2. Програма навчальної дисципліни.....	6
3. Організація роботи на лекційних заняттях.....	8
4. Організація роботи на практичних заняттях.....	9
5. Самостійна робота студентів	10
6. Зміст практичних занять за темами курсу	11
7. Список рекомендованої літератури та матеріалів.....	52

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Призначення курсу «Місцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах» полягає в тому, щоб майбутні фахівці оволоділи компетентностями, які необхідні для проведення політичного аналізу щодо організації та діяльності органів місцевого самоврядування, діяльності місцевих органів влади та її посадових осіб, депутатів місцевих рад у контексті проведення процесу децентралізації.

Мета викладання дисципліни «Місцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах» – одержати знання щодо основ організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні та за кордоном, з'ясувати в чому полягає проведення децентралізації та опанувати базові засоби управління в громадах.

Зміст навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах» складається з п'яти тем. Під час вивчення цього курсу студенти мають можливість ознайомитися з теоретичними основами організації місцевого самоврядування, організацією місцевого самоврядування в зарубіжних країнах, основами організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні, організацією роботи представницьких органів і посадових осіб, депутатів місцевих рад і виконавчих органів місцевого самоврядування, змістом децентралізації та організацією публічного управління в громадах.

Дисципліна належить до обов'язкових навчальних дисциплін освітньої програми «Політичні технології та аналітика».

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналітика», для магістерського рівня, передбачено набуття студентами таких **програмних результатів навчання:**

– критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів і процесів, світової політики та політики окремих країн і регіонів;

– здійснювати управління складною діяльністю у сфері політики, політології та в ширших контекстах, розробляти плани та заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності;

– розробляти та реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів;

– використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для інтерпретації та змістовного аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні;

– планувати та керувати виборчими кампаніями, моделювати виборчий штаб, розробляти стратегію та тактику виборчих кампаній, розробляти виборчі технології та політичну рекламу, планувати «розкрутки» і «просування» іміджу кандидатів у межах виборчих технологій;

– розробляти та використовувати інструменти взаємодії між органами державної та місцевої влади з громадськістю, впроваджувати інструменти громадсько-політичної участі на місцевому та національному рівнях.

Після успішного проходження курсу студент зможе:

– опанувати сучасні технології пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності;

– одержати та вдосконалити навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, пояснювати необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету в професійній діяльності;

– ознайомитися з основними положеннями нормативно-правових документів щодо місцевого самоврядування, децентралізації та управління в громадах, обґрунтовувати необхідність використання інструментів демократичної правової держави в професійній і громадській діяльності та ухвалення рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні, знання основ демократії для

забезпечення сталого розвитку.

Методичні вказівки відображають основні, базові положення курсу «Місьцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах» і розроблені відповідно до вимог освітньої програми «Політичні технології та аналітика» та затверджених кафедрою психології, політології та соціокультурних технологій робочої програми курсу та силабусу.

Методичні вказівки є допоміжним інструментом для самостійної роботи студентів над матеріалами лекцій, підручниками, навчальними посібниками, нормативно-правовими актами та додатковою літературою. Вони звертають увагу осіб, які навчаються, на основні, базові поняття, принципи та підходи до опрацювання навчального матеріалу, систематизуючи самостійну роботу над курсом.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Теоретичні основи організації місцевого самоврядування

Історичні аспекти розвитку місцевого самоврядування: виникнення місцевого самоврядування, самоврядування в античні часи, самоврядування середньовіччя, нового та новітнього часу. Магдебурзьке, хелмінське та волоське право. Класифікація видів самоврядування. Підходи до визначення поняття «місьцеве самоврядування». Сучасні системи організації місцевого самоврядування: англо-саксонська, романо-германська, іберійська, «радянська». Принципи та завдання місцевого самоврядування.

ТЕМА 2. Організація місцевого самоврядування в зарубіжних країнах

Поняття форми держави (форма державного правління, форма державного територіального устрою, форма державно-політичного режиму) та її зв'язок з системами місцевого

самоврядування: Організація місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки, Об'єднаному королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Польщі Німеччині, Японії, Франції тощо.

ТЕМА 3. Організація місцевого самоврядування в Україні

Поняття і система місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Функції місцевого самоврядування. Основи місцевого самоврядування в Україні. Конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні. Європейська хартія місцевого самоврядування. Закони України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну службу». Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.

ТЕМА 4. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб, депутатів місцевих рад і виконавчих органів місцевого самоврядування

Система і будова місцевих рад. Функції та компетенція місцевих рад. Форми та методи діяльності місцевих рад. Організація роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад. Апарат місцевої ради та організація його роботи. Організація роботи депутатів місцевих рад у радах. Організація роботи депутатів місцевих рад у виборчих округах. Депутатські запити, звернення, запитання порядок їх внесення та розгляду. Гарантії діяльності депутатів місцевих рад. Порядок формування та будови виконавчих комітетів місцевих рад. Форми і методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад. Організація роботи апарату виконавчих комітетів місцевих рад. Система, будова, порядок утворення та форми роботи відділів, управлінь, комісій та інших виконавчих органів місцевих рад. Функції та компетенція виконавчих комітетів місцевих рад.

ТЕМА 5. Децентралізація та управління в громадах

Передумови проведення децентралізації. Сучасний стан процесу децентралізації. Нормативне забезпечення процесу децентралізації: Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Постанова КМУ «Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад», Розпорядження КМУ «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» тощо. Спроможність територіальних громад. Сучасні проблеми на шляху процесу децентралізації в Україні.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ

Під час проведення лекцій студенти теоретично опановують основні категорії та поняття щодо тематики навчальної дисципліни. Опрацьовують базові положення щодо організації та діяльності місцевого самоврядування, питань децентралізації та управління в громадах.

Робота на лекціях передбачає декілька видів навчальної діяльності студентів. Зокрема, прослуховування лекції з презентацією базових положень теми. Презентацію студенти отримують напередодні проведення лекції через особистий кабінет, що дає змогу ознайомитися з її матеріалами і сформулювати питання щодо незрозумілих положень лектору. Лекція переважно проходить у формі обговорення її основних положень зі студентами у формі дискусії.

Під час проведення лекції для студентів із метою кращого розуміння матеріалу та подальшої підготовки до практичних занять є бажаним занотовувати основні положення у формі стислого конспекту.

За окремими питаннями лекції можуть проводитися навчальні дискусії. Про їх проведення лектор повідомляє заздалегідь і визначає питання для дискусії.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

На практичних завданнях теоретичні знання, одержані на лекціях, закріплюються у формі уточнення та деталізації проблемних питань лекції; обговорення доповідей і повідомлень, підготовлених студентами; розв'язання проблемних ситуацій; виконання інтерактивних вправ.

Якщо студенти під час підготовки до практичної роботи знаходять додатковий матеріал, що стосується теми, перелік і обсяг питань може бути змінено.

До кожного практичного заняття за тематикою курсу пропонується:

- перелік основних питань, що відображають логічну структуру матеріалу, на які варто звернути особливу увагу під час самостійної роботи, у довідникових виданнях бажано знайти їх тлумачення та озвучити на занятті;
- до кожної теми зазначаються основні поняття та питання для обговорення. Для доповіді по питання надається до 5 хвилин, на обговорення до 10 хвилин;
- практичні (творчі) завдання до кожної теми, які мають на меті самостійне опрацювання студентами питання;
- зразки тестових завдань і питання, які можуть бути використані як для поточного контролю (безпосередньо на семінарських заняттях) і контролю змістових модулів, так і для підсумкового модульного контролю.

Доповідь з кожного питання бажано супроводжувати презентацією, до якої необхідно додати основні поняття доповіді, статистичний та ілюстративний матеріал.

Після опрацювання питань для обговорення кожної теми курсу доцільним є відповісти на запитання для самоконтролю та спробувати виконати запропоновані завдання та перевірити рівень засвоєння матеріалу за допомогою контрольних тестів.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є важливим фактором засвоєння навчального матеріалу. Також необхідно зазначити, що відповідно до освітньо-професійної програми на неї передбачено значно більше навчального навантаження, ніж на аудиторну роботу. Мета самостійної роботи – формування самостійності студента, його вмій, знань, навичок, що здійснюється опосередковано через зміст і методи усіх видів навчальних занять.

Самостійна робота – це робота студентів, що планується та виконується за завданнями та під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота сприяє:

- поглибленню та розширенню знань;
- формуванню інтересу до пізнавальної діяльності;
- оволодінню прийомами процесу пізнання;
- оволодінню навичками науково-пошукової діяльності;
- розвитку пізнавальних здібностей.

З огляду на це, самостійна робота стає основним резервом підвищення ефективності підготовки фахівців-професіоналів високого рівня.

Для контролю оволодіння знаннями, що одержані студентом самостійно під час вивчення навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах», використовуються контрольні питання та тестові завдання. Частина із запропонованих нижче контрольних питань і тестових завдань буде використовуватися під час проведення модульних і підсумкових контролів знань студентів, тому їх розв'язання сприятиме як підвищенню рівня знань, так і одержанню високих рейтингових балів.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ КУРСУ

Питання, що розглядаються на практичних заняттях, можуть бути доповнені іншими матеріалами за темою практичного заняття, якщо студенти під час підготовки знайшли додаткову інформацію. Окремі питання можуть бути розділені на окремі доповіді.

ТЕМА 1. Теоретичні основи організації місцевого самоврядування (4 години)

Основні поняття: види місцевого самоврядування, історичні системи місцевого самоврядування, магдебурзьке право, хелмінське право, волоське право, базові системи місцевого самоврядування, англо-саксонська, романо-германська, іберійська, «радянська» системи місцевого самоврядування, місцеве самоврядування, принципи місцевого самоврядування, завдання місцевого самоврядування.

Питання для обговорення

1. Історичні аспекти розвитку місцевого самоврядування: виникнення місцевого самоврядування, самоврядування в античні часи, самоврядування середньовіччя, нового та новітнього часу.
2. Історичні системи місцевого самоврядування в Україні: магдебурзьке, хелмінське та волоське право.
3. Класифікація видів місцевого самоврядування.
4. Підходи до визначення поняття «місьцеве самоврядування».
5. Сучасні системи організації місцевого самоврядування: англо-саксонська, романо-германська, іберійська, «радянська».
6. Принципи та завдання місцевого самоврядування.

Під час підготовки до питання «Історичні аспекти розвитку місцевого самоврядування: виникнення місцевого самоврядування, самоврядування в античні часи, самоврядування середньовіччя, нового та новітнього часу» необхідно розглянути причини виникнення такого суспільного інституту, як місцеве самоврядування, після цього стисло доповісти про особливості організації місцевого самоврядування в різні історичні епохи, що зазначені в питанні.

Під час опрацювання матеріалів з питання «Історичні системи місцевого самоврядування в Україні: магдебурзьке, хелмінське та волоське право» необхідно звернути увагу на організацію суспільно-політичного життя в часи пізнього середньовіччя та на початку нового часу. Визначити причини появи міського самоврядного права. Після цього необхідно охарактеризувати кожен з зазначених правових систем організації місцевого самоврядування.

У питанні «Класифікація видів місцевого самоврядування» необхідно розглянути підходи до класифікації місцевого самоврядування, зокрема за цільовою ознакою, на самоврядування корпоративне та територіальне. Охарактеризувати особливості кожного з них та визначити відмінності між ними.

Під час опрацювання матеріалів з питання – «Підходи до визначення поняття місцевого самоврядування» необхідно розглянути як тлумачиться значення цього поняття, а саме: який принцип здійснення влади в державі та суспільстві, яке право громадян самостійно вирішувати питання місцевого значення на певній території та яка форма організації влади на місцях. Після цього навести декілька його визначень різними авторами і провести їхню порівняльну характеристику.

Під час підготовки матеріалів з питання «Сучасні системи організації місцевого самоврядування: англо-саксонська, романо-германська, іберійська, «радянська» необхідно назвати згадані вище основні системи місцевого самоврядування та охарактеризувати кожен з них. Провести

порівняння цих систем. Проаналізувати фактори, що вплинули на формування відмінностей між цими системами. Визначити яка з зазначених систем краще відповідає українським реаліям.

Під час опрацювання матеріалів з питання «Принципи та завдання місцевого самоврядування» необхідно назвати та охарактеризувати принципи та завдання місцевого самоврядування. Під час характеристики принципів необхідно окремо розглянути принципи, що визначають загальні засади організації публічної влади та принципи місцевого самоврядування як специфічної форми публічної влади.

Контрольні запитання

1. Якими, на вашу думку, були передумови виникнення такого суспільного інституту як місцеве самоврядування?

2. Які були особливості організації місцевого самоврядування в античні часи?

3. Назвіть особливості організації місцевого самоврядування в добу середньовіччя.

4. Що змінилося в місцевому самоврядуванні в нові та новітні часи?

5. Чому, на вашу думку, магдебурзьке право стало однією з найбільш поширених на теренах українських земель правових систем організації місцевого самоврядування?

6. Які переваги надавало населеному пункту магдебурзьке право?

7. У чому полягали відмінності хелмінського та волоського права від магдебурзького?

8. У чому полягають відмінності між корпоративним і територіальним місцевим самоврядуванням?

9. Які значення має поняття «місьцеве самоврядування»?

10. Назвіть декілька визначень місцевого

самоврядування. Охарактеризуйте кожне з них.

11. До якої з базових систем місцевого самоврядування можна віднести організацію місцевого самоврядування в Україні? Відповідь обґрунтуйте.

12. Назвіть та охарактеризуйте принципи місцевого самоврядування.

13. Назвіть та охарактеризуйте завдання місцевого самоврядування.

Тестові завдання до теми

1. Поняття «місцеве самоврядування» було запроваджене в науковий обіг:

- а) Р. Гнейстом;
- б) О.Кромвелем;
- в) Ж. Ж. Руссо;
- г) Е. Кантом.

2. Місцеве самоврядування в сучасному значенні з'явилося після:

- а) Англійської буржуазної революції;
- б) Великої Французької революції;
- в) Проголошення незалежності США;
- г) приходу до влади Наполеона Бонапарта.

3. Батьківщиною класичних муніципальних форм вважається:

- а) Англія;
- б) Франція;
- в) Німеччина;
- г) Швейцарія.

4. Одна з найпоширеніших правових систем міського самоврядування в Центральній Європі у часи Середньовіччя, це:

- а) хелмінське право;
- б) магдебурзьке право;
- в) саксонське право;
- г) волоське право.

5. Магдебурзьке право було сформовано у _____ році:

- а) 1188;
- б) 1249;
- в) 1354;
- г) 1480.

6. Звичаєве право, що містило низку норм, які регламентували правовідносини сільського населення в галузі місцевого самоврядування, цивільного та кримінального права, судочинства, оподаткування та виконання повинностей, це:

- а) хелмінське право;
- б) магдебурзьке право;
- в) саксонське право;
- г) волоське право.

7. В українському практичному застосуванні впродовж століть може розглядатись як своєрідний синтез візантійської і німецької правових систем:

- а) хелмінське право;
- б) магдебурзьке право;
- в) саксонське право;
- г) волоське право.

8. На його основі в XIV–XIX ст. здійснювалося самоврядування українських міст і сіл у Підляшші та на Волині:

- а) хелмінське право;
- б) магдебурзьке право;
- в) саксонське право;
- г) волоське право.

9. Місцеве управління має максимум децентралізації. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

10. Контроль центру за діяльністю місцевих органів має посередній характер, тобто здійснюється через відповідні міністерства та судові органи. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

11. На місцях відсутні уповноважені центральної влади. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

12. Ця система місцевого самоврядування існує в США, Великобританії, Австралії, Канаді:

- а) романо-германська;
- б) англо-саксонська;
- в) іберійська;
- г) «радянська».

13. Ця система місцевого самоврядування поширена в світі найбільше. Вона властива європейським країнам (зокрема

постсоціалістичним державам), країнам Африки, Азії та Близького Сходу:

- а) романо-германська;
- б) англо-саксонська;
- в) іберійська;
- г) «радянська».

14. За цією системою на місцях функціонують як агенти органів державного управління, так і місцеві представницькі органи (органи місцевого самоврядування). Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

15. Призначені агенти державної адміністрації зазвичай здійснюють виконавчу владу на місцях і здійснюють нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

16. _____ система місцевого самоврядування в основному існує в країнах Латинської Америки (Бразилії, Мексиці, Колумбії, Еквадорі, Перу та ін.):

- а) романо-германська;
- б) англо-саксонська;
- в) іберійська;
- г) «радянська».

17. У таких країнах форми та способи державного управління мають перевагу перед повноваженнями місцевих представницьких органів. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

18. Місцеві ради розглядаються як органи єдиної державної влади, основною функцією яких є реалізація в життя на своїй території актів центральної влади. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

19. Система побудована на основі принципу повновладдя представницьких органів (рад) відповідної території та відмови від принципу поділу влад. Це характерно для _____ системи місцевого самоврядування:

- а) романо-германської;
- б) англо-саксонської;
- в) іберійської;
- г) «радянської».

20. Зараз _____ система місцевого самоврядування зберігається у КНР, КНДР, В'єтнамі та на Кубі:

- а) романо-германська;
- б) англо-саксонська;
- в) іберійська;
- г) «радянська».

ТЕМА 2. Організація місцевого самоврядування в зарубіжних країнах (2 години)

Основні поняття: форма держави, форма державного правління, республіка, парламентська республіка, президентська республіка, змішана республіка, монархія, абсолютна монархія, конституційна монархія, форма державного територіального устрою, унітарна держава, федеративна держава, форма державно-політичного режиму, демократичний режим, антидемократичний режим.

Питання для обговорення

1. Поняття форми держави (форма державного правління, форма державного територіального устрою, форма державно-політичного режиму) та її зв'язок із системами місцевого самоврядування.

2. Організація місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки, Об'єднаному королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Польщі Німеччині, Японії, Франції та ін.

Під час підготовки питання «Поняття форми держави (форма державного правління, форма державного територіального устрою, форма державно-політичного режиму) та її зв'язок із системами місцевого самоврядування» необхідно дати визначення цьому терміну, назвати та охарактеризувати кожен з складових форми держави. Визначити їх різновиди та охарактеризувати відмінності між ними. Доцільно розглядати кожен з форм держави. Окремо. Під час розгляду бажано визначити як та чи інша форма держави впливає на розвиток місцевого самоврядування.

Під час опрацювання питання – «Організація місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки, Об'єднаному королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Польщі Німеччині, Японії, Франції та ін.» необхідно охарактеризувати

організацію місцевого самоврядування кожної з зазначених країн залежно від існуючої в ній форми держави. Перелік країн не є аксіомою і відповідно його можна доповнювати або змінювати.

Контрольні запитання

1. Назвіть та охарактеризуйте складові форми держави.
2. Назвіть та охарактеризуйте види форми державного правління.
3. Назвіть та охарактеризуйте види форми державного територіального устрою.
4. Назвіть та охарактеризуйте види форми державного політичного режиму.
5. У чому полягають відмінності між президентською та парламентською республіками?
6. У чому полягають відмінності між абсолютною та конституційною монархіями?
7. У чому полягають відмінності між унітарною та федеративною державами?
8. У чому полягають відмінності між демократичним та антидемократичним режимами?
9. Як, на вашу думку, форма державного територіального устрою впливає на організацію місцевого самоврядування?
10. Як, на вашу думку, форма державного правління впливає на організацію місцевого самоврядування?
11. Як, на вашу думку, форма державного політичного режиму впливає на організацію місцевого самоврядування?

Тестові завдання

1. Спосіб інституціональної організації вищої влади в державі, її поділ між вищими органами та їх правове становище, це :

- а) форма державного правління;
- б) форма державно-територіального устрою;
- в) форма державно-політичного режиму;
- г) форма організації публічної влади.

2. Спосіб територіальної організації влади в державі та співвідношення влади між територіальними частинами, на які вона поділена, і державою в цілому, це :

- а) форма державного правління;
- б) форма державно-територіального устрою;
- в) форма державно-політичного режиму;
- г) форма організації публічної влади.

3. Спосіб політичної організації влади та здійснення державної влади, виражений через сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються у взаєминах держави з суспільством і особою, це:

- а) форма державного правління;
- б) форма державно-територіального устрою;
- в) форма державно-політичного режиму;
- г) форма організації публічної влади.

4. Державна влада фактично чи номінально зосереджена в руках однієї людини, яка, звільнена від відповідальності перед своїм народом. Така форма державного правління має назву:

- а) монархія;
- б) республіка;
- в) діархія;
- г) деспотія.

5. Вища державна влада здійснюється президентом або представницьким органом влади, який обраний народом на певний термін і відповідальний перед ним. Така форма державного правління має назву:

- а) монархія;
- б) республіка;
- в) діархія;
- г) деспотія.

6. Одна держава, що поділена на адміністративно-територіальні одиниці, які не мають суверенних прав, це:

- а) унітарна держава;
- б) федеративна держава;
- в) конфедеративна держава;
- г) союзна держава.

7. Складна союзна держава, частинами якої є державні утворення, що володіють суверенними правами, це:

- а) унітарна держава;
- б) федеративна держава;
- в) конфедеративна держава;
- г) союзна держава.

8. Стан державно-політичного життя суспільства, за якого державна влада здійснюється на основі чинного права з використанням демократичних форм народного представництва і безпосередньої демократії, гарантуванням прав і свобод людини, додержанням принципу поділу влади, який забезпечений системою стримувань і противаг має назву:

- а) демократичний державно-політичний режим;
- б) авторитарний державно-політичний режим;
- в) псевдодемократичний державно-політичний режим;
- г) волюнтаристський державно-політичний режим.

9. Стан державно-політичного життя суспільства, за якого влада зосереджується в руках однієї особи або вузької групи осіб, спирається на військово-каральний апарат, соціальну і популістську ідеологію:

- а) демократичний державно-політичний режим;
- б) авторитарний державно-політичний режим;
- в) псевдodemократичний державно-політичний режим;
- г) волюнтаристський державно-політичний режим.

10. Населення обирає раду, яка, в свою чергу, обирає мера. Мер головує в раді й не займається управлінською діяльністю. Управління здійснює найманий за контрактом посадовець-менеджер. Така система організації місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки має назву:

- а) «рада – управляючий»;
- б) «рада – мер»;
- в) «комісійна система»;
- г) «корпоративна система».

11. Населення обирає окремо місцеву раду й мера, який здійснює управління містом. Така система організації місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки має назву:

- а) «рада – управляючий»;
- б) «рада – мер»;
- в) «комісійна система»;
- г) «корпоративна система».

12. Населення обирає комісію у складі 3–7 осіб, які виконують функції міської ради і займаються окремими галузями управління. Така система організації місцевого самоврядування в Сполучених Штатах Америки має назву:

- а) «рада – управляючий»;
- б) «рада – мер»;
- в) «комісійна система»;
- г) «корпоративна система».

13. Традиційно основною одиницею адміністративно-територіального поділу Франції є:

- а) округ;
- б) воєводство;
- в) департамент;
- г) земля.

14. Основною одиницею адміністративно-територіального поділу Німеччини є:

- а) округ;
- б) воєводство;
- в) департамент;
- г) земля.

15. У Франції представником центральної влади в регіоні є регіональний комісар республіки який має назву:

- а) губернатор;
- б) префект;
- в) аторней;
- г) шериф.

16. У Франції департаментах обирається генеральна (департаментська) рада терміном на _____ років:

- а) чотири роки;
- б) п'ять років;
- в) шість років;
- г) сім років.

17. Генеральна (департаментська) рада у Франції оновлюється на половину:

- а) кожен рік;
- б) кожних два роки;
- в) кожних три роки;
- г) кожних чотири роки.

18. На чолі генеральної ради і департаментської адміністрації у Франції стоїть голова, який:

- а) призначається президентом;
- б) обирається його радою;
- в) обирається населенням департаменту за пропорційною системою;
- г) обирається населенням департаменту за мажоритарною системою.

19. Низовою адміністративно-територіальною одиницею у Франції є:

- а) комуна;
- б) гміна;
- в) район;
- г) округ.

20. Вищою адміністративно-територіальною одиницею Італії є:

- а) комуна;
- б) область;
- в) район;
- г) округ.

ТЕМА 3. Організація місцевого самоврядування в Україні (2 години)

***Основні поняття:** місцеве самоврядування, система місцевого самоврядування, територіальна громада, ознаки територіальної громади, функції територіальних громад, конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні.*

Питання для обговорення

1. Поняття і система місцевого самоврядування в Україні.
2. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

3. В Україні Основи місцевого самоврядування в Україні.
4. Конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування.
6. Закони України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну службу». Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.

Під час підготовки матеріалів із питання «Поняття і система місцевого самоврядування в Україні» необхідно навести декілька визначень терміна «місцеве самоврядування» з різних вітчизняних джерел та охарактеризувати систему місцевого самоврядування в Україні та її складові.

Під час розгляду питання «Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування» необхідно навести декілька визначень поняття «територіальна громада». З'ясувати підходи до цього терміна, зокрема, правовий і політологічний. Визначити ознаки територіальної громади та охарактеризувати їх.

Для опрацювання питання «Функції місцевого самоврядування в Україні» необхідно з'ясувати відмінності між об'єктними та суб'єктними функціями місцевого самоврядування. Після цього назвати ці функції та охарактеризувати кожна з них.

Для розгляду питання «Основи місцевого самоврядування в Україні» необхідно з'ясувати, що означає поняття «основи місцевого самоврядування». Визначити види основ: правові, територіальні та фінансово-матеріальні. Після цього охарактеризувати кожна з них окремо.

Готуючи матеріали з питання «Конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні» потрібно дати визначення поняттю «гарантії місцевого самоврядування». Розглянути систему гарантій місцевого самоврядування, водночас з'ясувати яке змістовне навантаження мають загальні та спеціальні

гарантії. Визначити та охарактеризувати види гарантій, зокрема: економічні, політичні, духовні, правові, інституційні, адміністративні, фінансові.

Готуючи доповідь з питання «Європейська хартія місцевого самоврядування» необхідно з'ясувати передумови її прийняття. Стисло охарактеризувати її зміст. Проаналізувати її значення для розвитку й розбудови місцевого самоврядування в Європі та Україні.

Під час опрацювання матеріалів з питання «Закони України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну службу». Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування» необхідно охарактеризувати кожен із зазначених Законів України за такою схемою: передумови та час прийняття, внесення змін до закону, структура, значення для розвитку місцевого самоврядування. Під час характеристики Законів України «Про місцеві державні адміністрації» та «Про державну службу» необхідно звернути увагу на те, як відповідно до цих нормативно-правових актів організовано взаємодію центральних та місцевих органів виконавчої влади з місцевим самоврядуванням. Щодо нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування для аналізу можна обрати будь-який із них на власний вибір.

Контрольні запитання

1. Що означає поняття «місьцеве самоврядування»?
2. У чому полягає відмінність місцевого самоврядування від місцевих органів виконавчої влади?
3. Що входить до системи місцевого самоврядування в Україні?
4. У чому полягає відмінність у визначенні територіальної громади в правовому та політологічному аспектах?
5. Назвіть та охарактеризуйте ознаки територіальної громади.

6. У чому полягають відмінності між об'єктними та суб'єктними функціями місцевого самоврядування?

7. Назвіть об'єктні функції місцевого самоврядування та охарактеризуйте їх.

8. Назвіть суб'єктні функції місцевого самоврядування та охарактеризуйте їх.

9. Дайте визначення поняттю «основи місцевого самоврядування» охарактеризуйте його складові.

10. У чому полягає значення Європейської хартії місцевого самоврядування для розвитку місцевого самоврядування в Україні?

Тестові завдання

1. Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність інститутів місцевого самоврядування мають назву:

- а) конституційні основи;
- б) правові основи;
- в) територіальні основи;
- г) матеріально-фінансові основи.

2. Визначені адміністративно-територіальні одиниці – села, селища, міста, району у місті, району, області становлять _____ місцевого самоврядування:

- а) конституційну основу;
- б) правову основу;
- в) територіальну основу;
- г) матеріально-фінансову основу.

3. Рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, підприємства, установи та організації, зокрема банки, страхові товариства, пенсійні фонди, частка в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, місцеві енергетичні системи, громадський транспорт, системи зв'язку та інформації, передане в комунальну власність іншими суб'єктами власності, та будь-яке

інше майно, рухомі та нерухомі об'єкти, які на праві власності належать територіальним громадам, а також кошти, отримані від відчуження об'єктів права комунальної власності, становлять _____ місцевого самоврядування:

- а) конституційну основу;
- б) правову основу;
- в) територіальну основу;
- г) матеріально-фінансову основу.

4. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

- а) місто;
- б) район;
- в) область;
- г) територіальна громада.

5. Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр це:

- а) місто;
- б) район;
- в) область;
- г) територіальна громада.

6. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»: «...первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є _____ села, селища, міста»:

- а) населення регіону;
- б) населення району;
- в) населення області;
- г) територіальна громада.

7. Підхід, за якого територіальну громаду визначають як право громади на самостійне управління місцевими справами, має назву _____

- а) політологічний;
- б) правовий;
- в) соціологічний;
- г) аксіологічний.

8. Підхід, за якого зосереджують увагу на процесі реалізації територіальною громадою власних інтересів має назву: _____

- а) політологічний;
- б) правовий;
- в) соціологічний;
- г) аксіологічний.

9. Територіальна громада є сукупністю фізичних осіб, при чому законодавче застосування узагальнювального терміна «жителі» дає підстави внести до її складу не лише громадян України, а й іноземних громадян і осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) інтелектуально-комунікативна;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

10. У територіальних громадах існує система різноманітних інтересів, соціальних зав'язків і відносин. Їхня дія призводить до утворення громадської інфраструктури громади, до якої можна віднести різноманітні організаційні форми та інститути, спрямовані на задоволення потреб та інтересів членів громади – громадські об'єднання, засоби масової інформації, органи самоорганізації населення, підприємства, організації,

суб'єкти підприємницької діяльності тощо. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) інтелектуально-комунікативна;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

11. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування запроваджує організаційну систему – сукупність інститутів і форм здійснення місцевого самоврядування. Її складовими є системи форм безпосереднього здійснення громадою місцевого самоврядування та системи органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) інтелектуально-комунікативна;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

12. Громада формується як сукупність тих осіб, які пов'язані з територією певного населеного пункту фактом постійного проживання. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) інтелектуально-комунікативна;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

13. Є важливим правового статусу територіальної громади, що характеризує її як суб'єкт права комунальної власності. Громада має право володіти, користуватися і розпоряджатися на свій розсуд у своїх інтересах належним їй майном як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) майнова;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

14. Територіальна громада зазнає впливу чинників історико-культурного характеру, під дією яких формуються соціокультурні надбання, що шануються громадою як особлива цінність: звичаї, традиції, свята. Історичні, культурні та інші особливості та традиції територіальної громади відображає її символіка – герб. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) історико-культурна;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

15. Територіальна громада має самостійні функції та компетенцію у вирішенні питань місцевого значення, що визначають особливе місце та роль цього суб'єкта в системі місцевого самоврядування. Це _____ ознака територіальної громади:

- а) інтеграційна;
- б) функціонально-цільова;
- в) організаційна;
- г) територіальна.

16. Основні напрями діяльності територіальних громад щодо реалізації місцевих інтересів шляхом вирішення в межах Конституції та законів України питань місцевого значення. Це :

- а) завдання територіальних громад;
- б) функції територіальних громад;
- в) складові територіальних громад;
- г) повноваження територіальних громад.

17. До об'єктних функцій територіальних громад належить:

- а) соціальна функція;
- б) установча функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

18. До об'єктних функцій територіальних громад належить:

- а) політична функція;
- б) установча функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

19. До об'єктних функцій територіальних громад належить:

- а) економічна функція;
- б) установча функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

20. До об'єктних функцій територіальних громад належить:

- а) екологічна функція;
- б) установча функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

21. До управлінських функцій територіальних громад належить:

- а) екологічна функція;
- б) установча функція;
- в) економічна функція;
- г) соціальна функція.

22. До управлінських функцій територіальних громад належить:

- а) екологічна функція;
- б) політична функція;
- в) нормотворча функція;
- г) економічна функція;

23. До управлінських функцій територіальних громад належить:

- а) екологічна функція;
- б) соціальна функція;
- в) екологічна функція;
- г) контрольна функція.

24. Напрямок діяльності територіальної громади, пов'язаний із задоволенням потреб життєзабезпечення її членів, створенням умов вільної реалізації членами громади їх вікових, фахових, культурних, національно-етнічних, релігійних та інших інтересів, з розвитком системи соціальної взаємодії. Це _____ функція територіальної громади:

- а) екологічна функція;
- б) соціальна функція;
- в) економічна функція;
- г) політична функція.

25. Є одним з основних напрямів діяльності громад як інституції не лише громадянського суспільства, а й правової держави, зміст якого становить здійснення на місцевому рівні особливої форми публічної влади. Це _____ функція територіальної громади:

- а) екологічна функція;
- б) соціальна функція;
- в) економічна функція;
- г) політична функція.

26. Характеризує діяльність територіальних громад щодо формування достатньої для задоволення потреб громад та їх членів матеріально-фінансової бази та здійснення заходів з ефективного її використання. Це _____ функція територіальної громади:

- а) екологічна функція;
- б) соціальна функція;
- в) економічна функція;
- г) політична функція.

27. Охоплює напрям діяльності, пов'язаний із підтриманням безпечного для життя та здоров'я громадян довкілля, доцільним, ефективним і дбайливим використанням належних громаді природних ресурсів. Це _____ функція територіальної громади:

- а) екологічна функція;
- б) соціальна функція;
- в) економічна функція;
- г) політична функція.

28. Представницькі органи місцевого самоврядування реалізують її на пленарних засіданнях місцевих рад, де вирішують питання про кількісний склад ради, внутрішню структуру та персональний склад комісій ради, її виконавчих органів, апарату ради та її виконавчих органів, забезпечуючи в такий спосіб принцип організаційної самостійності місцевого самоврядування. Це _____ функція територіальної громади:

- а) установча функція;
- б) правозастосовна функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

29. Органи місцевого самоврядування приймають нормативні акти локального характеру, розробляють і

приймають статут територіальної громади, регламент ради, здійснюють правове регулювання комунальних відносин у межах повноважень, передбачених законодавством. Це _____ функція територіальної громади:

- а) установча функція;
- б) правозастосовна функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

30. Представницькі органи місцевого самоврядування здійснюють контрольні заходи щодо перевірки діяльності посадових осіб, виконавчих органів місцевого самоврядування та депутатів відповідних рад. Це _____ функція територіальної громади:

- а) установча функція;
- б) правозастосовна функція;
- в) нормотворча функція;
- г) контрольна функція.

31. Форма прямого волевиявлення громадян, за допомогою якої відбувається створення сільських, селищних, міських, районних та обласних рад, обрання сільських, селищних та міських голів це:

- а) місцеві вибори;
- б) місцевий референдум;
- в) громадські слухання;
- г) місцеві ініціативи.

32. Форма волевиявлення територіальної громади з питань місцевого значення, а також форма нормотворчої діяльності цього суб'єкта місцевого самоврядування, яка дає змогу громаді безпосередньо здійснювати управління місцевими справами, це:

- а) місцеві вибори;
- б) місцевий референдум;

- в) громадські слухання;
- г) місцеві ініціативи.

33. Скликаються за необхідності за місцем проживання громадян для обговорення найважливіших питань місцевого життя, це:

- а) загальні збори громадян;
- б) місцевий референдум;
- в) громадські слухання;
- г) місцеві ініціативи.

34. Право зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час таких слухань члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, які належать до відання місцевого самоврядування, це:

- а) загальні збори громадян;
- б) місцевий референдум;
- в) громадські слухання;
- г) місцеві ініціативи.

35. Право ініціювати розгляд у раді будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування, це:

- а) загальні збори громадян;
- б) місцевий референдум;
- в) громадські слухання;
- г) місцеві ініціативи.

ТЕМА 4. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб, депутатів місцевих рад і виконавчих органів місцевого самоврядування (4 години)

Основні поняття: місцева рада, система місцевих рад, будова місцевих рад, функції місцевих рад, компетенція місцевих рад, форми та методи діяльності місцевих рад, постійні та тимчасові комісії місцевих рад, апарат місцевих рад, депутати місцевих рад, гарантії діяльності депутатів місцевих рад, депутатські запити, звернення, запитання, виконавчі комітети місцевих рад, апарат виконавчих комітетів місцевих рад, сільський, селищний, міський голова, депутатські групи і фракції, постійні комісії ради, тимчасові контрольні комісії ради, секретар сільської, селищної, міської ради.

Питання для обговорення

1. Система і будова місцевих рад.
2. Функції та компетенція місцевих рад.
3. Форми та методи діяльності місцевих рад.
4. Організація роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад.
5. Апарат місцевої ради та організація його роботи.
6. Організація роботи депутатів місцевих рад у рада. Організація роботи депутатів місцевих рад у виборчих округах.
7. Депутатські запити, звернення, запитання порядок їх внесення та розгляду.
8. Гарантії діяльності депутатів місцевих рад.
9. Порядок формування та будови виконавчих комітетів місцевих рад. Форми і методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
10. Організація роботи апарату виконавчих комітетів місцевих рад. Система, будова, порядок утворення та форми роботи відділів, управлінь, комісій та інших виконавчих органів місцевих рад.

11. Функції та компетенція виконавчих комітетів місцевих рад.

Під час опрацювання питання «Система і будова місцевих рад» необхідно охарактеризувати дворівневу систему місцевих рад в Україні, де першим рівнем є сільські селищні міські ради, а другим – обласні та районні ради. Необхідні проаналізувати структурні елементи місцевих рад, а саме: сільського, селищного, міського голову, депутатські групи і фракції місцевих рад, постійні комісії ради, тимчасові контрольні комісії ради, секретар сільської, селищної, міської ради. Також потрібно визначити відмінності між структурою місцевих рад першого й другого рівнів.

Під час підготовки до доповіді з питання «Функції та компетенція місцевих рад» необхідно визначити, що означають терміни «функція» та «компетенція» та визначити їх взаємозв'язок. Після цього охарактеризувати такі функції місцевих рад: представницьку, нормотворчу, установчу, кадрову, організаційно-розпорядчу, контрольну, економічну, соціальну, культурну, екологічну, політичну, фінансово-бюджетну, функцію забезпечення та охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Компетенцію місцевих рад потрібно охарактеризувати за галузевими ознаками: у сфері соціально-економічного та культурного розвитку, в бюджетно-фінансовій сфері, у сфері екологічної безпеки, з забезпечення правопорядку, права, свобод і законних інтересів людини та громадянина. З огляду на те, що це питання є доволі об'ємним його можна розділити на складові.

Під час підготовки до доповіді з питання «Форми та методи діяльності місцевих рад» необхідно наголосити на тому, що в своїй діяльності місцеві ради використовують правові, організаційні та матеріально-технічні форми діяльності. Більш детально потрібно охарактеризувати правові форми, а саме: нормотворчу, правозастосовчу, установчу, контрольну та інтерпретаційну. Щодо методів діяльності серед них потрібно

назвати та охарактеризувати такі методи діяльності місцевих рад як: планування, вироблення рішень, інформаційне забезпечення, організація виконання рішень, контролю, координації діяльності, робота з кадрами.

Під час опрацювання питання «Організація роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад» потрібно визначити як формуються постійні та тимчасові комісії місцевих рад і хто до них входить. Назвати базові питання, з яких формуються постійні комісії та визначити мету, з якою формуються ці комісії. Охарактеризувати порядок роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад.

Під час підготовки доповіді з питання «Апарат місцевої ради та організація його роботи» необхідно визначити як утворюється апарат місцевої ради, які його завдання, структура, кількість. Охарактеризувати залежність кількості апарату міської ради від кількості населення, що проживає в територіальній громаді. Визначити особливості діяльності апарату місцевої ради у великих містах.

Під час підготовки матеріалів з питання «Організація роботи депутатів місцевих рад у радах. Організація роботи депутатів місцевих рад у виборчих округах» необхідно ознайомитися з положеннями Закону України «Про статус депутатів місцевих рад». Звернути увагу на такі аспекти: права та обов'язки депутатів місцевих рад. Знайти їх в зазначеному Законі України та охарактеризувати. Щодо організації роботи депутатів місцевих рад у виборчих округах, то необхідно з'ясувати, а потім охарактеризувати форми діяльності у виборчому окрузі. Серед них: приймання виборців, участь у засіданнях інших місцевих рад та їх органів, загальних зборах громадян за місцем проживання, засіданнях органів самоорганізації населення за місцем проживання, звітування перед виборцями і зустрічі з ними.

З питання «Депутатські запити, звернення, запитання порядок їх внесення і розгляду» необхідно проаналізувати змістовне наповнення зазначених термінів відповідно до Закону

України «Про статус депутатів місцевих рад». Визначити відмінності між цими поняттями. З'ясувати суб'єкти, до яких можуть звертатися депутати місцевих рад, і терміни їх розгляду та виконання.

Щодо питання «Гарантії діяльності депутатів місцевих рад», то під час підготовки до доповіді необхідно визначити його тлумачення та види гарантій, зокрема: гарантії загального характеру, спеціальні гарантії, особисті, організаційні, соціальні та трудові. Визначити відмінності між ними.

Під час підготовки матеріалів із питання «Порядок формування та будови виконавчих комітетів місцевих рад. Форми і методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад» необхідно знайти відповіді на такі запитання: Що являють собою виконавчі комітети місцевих рад?, Як формується їх склад?, Які питання належать до їх компетенції? Яким є кількісний склад виконавчих комітетів? Також необхідно розглянути форми та методи їх роботи. Серед форм необхідно згадати: правові, організаційні, матеріально-технічні. Серед методів потрібно згадати такі методи: планування, вироблення рішень, організації виконання рішень, контроль за виконанням рішень, координації, інформаційного забезпечення та метод роботи з кадрами.

Під час опрацювання питання «Організація роботи апарату виконавчих комітетів місцевих рад. Система, будова, порядок утворення та форми роботи відділів, управлінь, комісій та інших виконавчих органів місцевих рад» необхідно відповісти на такі питання: Як формуються типові штати апаратів виконкомів місцевих рад?, Чи є відмінності в структурі апаратів виконкомів місцевих рад у різних регіонах України?, Якими є завдання виконкомів місцевих рад? Охарактеризувати як створюється їх організаційна структура.

Під час підготовки матеріалів з питання «Функції та компетенція виконавчих комітетів місцевих рад» потрібно визначити та охарактеризувати функції та компетенцію виконавчих комітетів місцевих рад. Обов'язково потрібно

згадати про підходи до класифікації їх функцій залежно від сфери діяльності та характеру діяльності.

Контрольні запитання

1. У чому простежуються відмінності між структурою місцевих рад першого і другого рівнів?
2. Який взаємозв'язок існує між функціями та компетенцією місцевих рад?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні функції місцевих рад.
4. Назвіть та охарактеризуйте основні форми діяльності місцевих рад.
5. Назвіть та охарактеризуйте основні методи діяльності місцевих рад.
6. Як формуються постійні комісії місцевих рад?
7. Як формуються тимчасові контрольні комісії місцевих рад?
8. Хто входить до постійних і тимчасових контрольних комісій місцевих рад?
9. Якими є основні завдання постійних комісії місцевих рад?
10. Від чого залежить кількість апарату місцевої ради?
11. Назвіть та охарактеризуйте права депутатів місцевих рад.
12. Назвіть та охарактеризуйте обов'язки депутатів місцевих рад.
13. Визначте відмінності між поняттями депутатські запити, звернення, запитання.
14. Назвіть та охарактеризуйте гарантії діяльності депутатів місцевих рад.
15. Якою є структура виконавчих комітетів місцевих рад і як вона формується?

Тестові завдання

1. Сільський, селищний, міський голова, який очолює місцеву раду:

- а) призначається на посаду Головою Верховної Ради України;
- б) призначається на посаду Президентом України;
- в) обирається за пропорційною системою;
- г) обирається за мажоритарною системою.

2. Голови обласних і районних рад:

- а) обираються за мажоритарною системою на місцевих виборах;
- б) обираються депутатами відповідної ради;
- в) призначаються Верховною Радою України;
- г) обираються за пропорційною системою на місцевих виборах.

3. Факультативний, дорадчий орган місцевої ради, до складу якого входять голова ради, його заступник, голови постійних комісій, представники депутатських груп і фракцій, має назву:

- а) президія ради;
- б) контрольна комісія ради;
- в) комітет ради;
- г) секретаріат ради.

4. Умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування визначаються:

- а) Законом України «Про місцеві державні адміністрації»;
- б) Законом України «Про державну службу»;
- в) Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування»;

г) Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

5. Заступники голови районної та обласної рад:
- а) обираються депутатами відповідної ради;
 - б) призначаються головою відповідної ради;
 - в) обираються територіальною громадою;
 - г) обираються президією відповідної ради.

6. Секретар сільської, селищної, міської рад:
- а) призначається головою відповідної ради;
 - б) обирається президією відповідної ради;
 - в) обирається депутатами відповідної ради;
 - г) обирається територіальною громадою.

7. Внутрішня організаційна структура місцевої ради визначається:

- а) постановою Верховної Ради України;
- б) Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування»;
- в) Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- г) регламентом місцевої ради.

8. Склад депутатських груп і фракцій районної, обласної, районної в місті ради не може бути меншим ніж:

- а) 3 депутати;
- б) 4 депутати;
- в) 5 депутатів;
- г) 6 депутатів.

9. Кількісний склад депутатських об'єднань сільських, селищних рад повинен становити не менше ніж:

- а) 3 депутати;
- б) 4 депутати;

- в) 5 депутатів;
- г) 6 депутатів.

10. Викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних із його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних і контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розміщених на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції, це:

- а) депутатське звернення;
- б) депутатський запит;
- в) депутатське питання;
- г) депутатський звіт.

11. Депутат місцевої ради періодично, але не рідше _____ на рік, зобов'язаний звітувати про свою роботу перед виборцями відповідного виборчого округу, об'єднаннями громадян:

- а) одного разу;
- б) двох разів;
- в) трьох разів;
- г) чотирьох разів.

12. Підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розміщені або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь із питань, які віднесені до відання ради, це:

- а) депутатське звернення;
- б) депутатський запит;
- в) депутатське питання;
- г) депутатський звіт.

13. Засіб одержання депутатом місцевої ради інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми, це:

- а) депутатське звернення;
- б) депутатський запит;
- в) депутатське питання;
- г) депутатський звіт.

14. Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата обласної ради за народною ініціативою виборцями ухвалюється на зборах виборців кількістю не менше ніж:

- а) 100 осіб;
- б) 150 осіб;
- в) 300 осіб;
- г) 400 осіб.

15. Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата районної ради за народною ініціативою виборцями ухвалюється на зборах виборців у кількістю не менше ніж:

- а) 100 осіб;
- б) 150 осіб;
- в) 300 осіб;
- г) 400 осіб.

16. Рішення про внесення пропозиції щодо відкликання депутата міської ради та міста обласного значення та районної у місті ради за народною ініціативою виборцями ухвалюється на зборах виборців кількістю не менше ніж:

- а) 100 осіб;
- б) 150 осіб;
- в) 300 осіб;
- г) 400 осіб.

ТЕМА 5. Децентралізація та управління в громадах (4 години)

***Основні поняття:** децентралізація, документообіг, Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», спроможність територіальних громад, управління в громадах.*

Питання для обговорення

1. Передумови проведення децентралізації.
2. Сучасний стан процесу децентралізації. Нормативне забезпечення процесу децентралізації:
3. Нормативне забезпечення процесу децентралізації: Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Постанова КМУ «Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад», Розпорядження КМУ «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» та ін.
4. Спроможність територіальних громад.
5. Сучасні проблеми на шляху процесу децентралізації в Україні.

Під час розгляду питання «Передумови проведення децентралізації» необхідно згадати матеріал першої теми, а

саме, системи організації місцевого самоврядування. При цьому звернути увагу на те, що в Україні тривалий час існувала «радянська» система з жорсткою централізацією. Після цього потрібно акцентувати увагу на тому факті, що відповідно до «Європейської хартії місцевого самоврядування», в країнах сучасної Європи відбувається процес децентралізації, водночас наголосивши на Європейському курсі сучасної української держави.

Під час підготовки до питання «Сучасний стан процесу децентралізації» потрібно звернути увагу на внутрішні фактори, що сприяли початку процесу децентралізації в Україні. Зокрема, необхідно згадати події Революції гідності, повалення злочинного режиму В. Януковича та внесення змін до Конституції України в 2014 році, відповідно до яких Україна стала парламентсько-президентською республікою.

Під час опрацювання питання щодо «Нормативного забезпечення процесу децентралізації: Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Постанова КМУ «Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад», Розпорядження КМУ «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» необхідно розглянути і охарактеризувати кожен із зазначених правових документів окремо. Бажано за кожним нормативно-правовим актом підготувати окрему доповідь.

Під час підготовки питання «Спроможність територіальних громад» необхідно опрацювати Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» та Указ Президента України «Про першочергові заходи з розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 р.». Після цього необхідно дати визначення терміна «спроможна територіальна громада» назвати та охарактеризувати критерії, за якими визначається спроможність територіальної громади.

Під час опрацювання питання «Сучасні проблеми на

шляху процесу децентралізації в Україні» необхідно визначити ті проблемні питання, що можуть заважати проведенню якісному процесу децентралізації в Україні. Зокрема, необхідно звернути увагу на такі аспекти: брак матеріальних і фінансових ресурсів, низька якість або відсутність інфраструктури, брак кадрів відповідної кваліфікації. Під час підготовки бажаним є використання конкретних прикладів. Також необхідно висловити свою думку щодо можливих шляхів подолання цих проблем.

Контрольні питання

1. Якими факторами обумовлена необхідність проведення децентралізації системи місцевого самоврядування в Україні?

2. Які внутрішні фактори в нашій країні сприяли прискоренню початку процесу децентралізації в Україні?

3. Назвіть та охарактеризуйте нормативно-правові акти, що становлять основу процесу децентралізації.

4. Що означає поняття «спроможна територіальна громада»?

5. Назвіть та охарактеризуйте основні нормативно-правові документи, що визначають спроможність територіальних громад.

6. Назвіть та охарактеризуйте основні критерії, що визначають спроможність територіальних громад.

7. Назвіть та охарактеризуйте основні перепони на шляху децентралізації місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі.

8. Назвіть та охарактеризуйте можливі шляхи подолання перепон на шляху децентралізації в Україні.

9. Висловіть свою точку зору щодо мети проведення децентралізації в Україні.

Тестові завдання до теми

1. Яка з сучасних систем організації місцевого самоврядування є найбільш централізованою станом на сьогоднішній день:

- а) англо-саксонська;
- б) романо-германська;
- в) іберійська;
- г) «радянська»?

2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні була схвалена:

- а) Законом України;
- б) Указом Президента України;
- в) Розпорядженням Кабінету Міністрів України;
- г) Постановою Кабінету Міністрів України.

3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» був прийнятий Верховною Радою України у _____ році:

- а) 2014;
- б) 2015;
- в) 2016;
- г) 2019.

4. «Методика формування спроможних територіальних громад» була затверджена:

- а) Законом України;
- б) Указом Президента України;
- в) Розпорядженням Кабінету Міністрів України;
- г) Постановою Кабінету Міністрів України.

5. «Методика формування спроможних територіальних громад» була затверджена у _____ році:

- а) 2014;
- б) 2015;
- в) 2016;
- г) 2019.

6. Здебільшого використовується для визначення здатності територіальної громади здійснювати місцеве самоврядування категорія:

- а) спроможність;
- б) матеріально-фінансова самостійність;
- в) нормативно-правова самостійність;
- г) організаційна самостійність.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МАТЕРІАЛІВ

1. Бабаєв В. М. Типологічні моделі організації управління на місцевому рівні / В. М. Бабаєв // Актуальні проблеми державного управління. – 2006. – № 3 (30). – С. 9–20.
2. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
3. Грін О. О. Конституційне право зарубіжних країн : навчальний посібник : Альб. схем / О.О. Грін. – Ужгород : Видавництво ФОП Береза А. Е., 2015. – 183 с.
4. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник / А. В. Грубінко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 392 с.
5. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / І. І. Боброва, С. В. Болдирєв, В. О. Величко, С. Г. Серьогіна. – Харків : Право, 2018. – 392 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Джужа. – Київ : НАВСУ «Правові джерела», 2010. – 372 с.
7. Історія державності України : Експериментальний підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша. – Харків : ТОВ «Одисей», 2004. – 608 с.
8. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна : монографія / Н. В. Камінська. – Київ : ТОВ «КНТ», 2021. – 414 с.
9. Конституція України від 1 січня 2020 р. №27-ІХ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : навчальний посібник / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Суботін, С. М. Пашков. – Київ : Знання, 2007. – 467 с.
11. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації

повноважень : навчальний посібник / А. П. Лелеченко, О. І. Василєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. – Київ : 2017. – 110 с.

12. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн : навчальний посібник / В. В. Лісничий. – Київ : ВД «Професіонал», 2004. – 336 с.

13. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних країн : підручник / О. З. Панкевич. – Львів : Львівський університет внутрішніх справ, 2018. – 260 с.

14. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10 грудня 2015 р. №889-VIII. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

15. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 2834-VIII. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.

16. Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>.

17. Про місцеве самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України від 13 грудня 2022 р. № 157- IX. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

18. Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.

19. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України від 15 липня 1997 р. № 452/97ВР. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

20. Про службу в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України від 7 червня 2001 р.

№ 2493-III. – Режим доступу :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>.

21. Про статус депутатів місцевих рад [Електронний ресурс] : Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>.

22. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. – Електронний ресурс : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

23. Семенов В. М. Вплив зовнішніх факторів на становлення систем місцевого самоврядування / В. М. Семенов // Наукові інновації та передові технології. Серія «Державне управління». – 2022. – № 12 (14). – С. 31–41.

24. Семенов В. М. Особливості формування іберійської системи місцевого самоврядування / В. М. Семенов // Наукові інновації та передові технології. Серія «Державне управління». 2023. – № 1 (15). – С. 48–60.

25. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. – Київ : Алерта, 2013. – 524 с.

26. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник / В. Л. Федоренко. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

27. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування : навчальний посібник / В. В. Утвенко. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. – 234 с.

28. Європейська хартія місцевого самоврядування 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки

до практичних занять і самостійної роботи
з навчальної дисципліни **«Місьцеве самоврядування**
зі змістовим модулем «Децентралізація та управління в громадах»
для студентів спеціальності *052 «Політологія»*
освітньої програми *«Політичні технології та аналітика»*
та освітнього ступеня «магістр»
усіх форм навчання

Відповідальний за випуск Н. Д. Світайло
Редактор Н. М. Мажуга
Комп'ютерне верстання В. М. Семенова

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 3,26. Обл.-вид. арк. 3,15.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.